

Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp

GUNILLA HALLDÉN

Tema Barn, Linköpings universitet

Sammanfattning: *Begreppet barnperspektiv är mångtydigt. Det används som ett ideologiskt begrepp med stor retorisk kapacitet och det används i vetenskapliga sammanhang som ett metodologiskt begrepp. Artikeln diskuterar olika innebörder som kan ges åt begreppet barnperspektiv och sätter det i relation till aktuell barndomsforskning. En diskussion förs också om hur barnperspektiv kan diskuteras i relation till ett empiriskt material med barns texter som ställer frågor om hur man ska transkribera och citera ur texten. Det väcker också frågor om vilken kontext som ska utgöra bakgrund för analysen. Sättet att hantera dessa frågor är beroende av etiska ställningstaganden och av de frågeställningar och det teoretiska perspektiv som styr analysen. Artikeln argumenterar för vad som utgör ett barnperspektiv i just denna studie nämligen att utgå från barns utsagor, men i tolkningen ställa dessa utsagor i relation till diskurser om barndom. Barnperspektiv blir då både att fånga barns röster och att tolka dem som uttryck för ett diskursivt sammanhang. Barnperspektiv handlar om vilken plats barn ges i vårt samhälle, vilka generella erfarenheter som det ger barn och på vilket sätt barnen uttrycker dessa erfarenheter. Barnperspektiv blir då något utöver att återge barns perspektiv på olika fenomen.*

Barnperspektiv har i olika sammanhang blivit ett ord med stor retorisk potential. I FN:s konvention om barns rättigheter poängteras att barn har en rätt att göra sin röst hörd och få sina synpunkter beaktade. I det implementeringsarbete av barnkonventionen, som har genomförts i Sverige, har det slagits fast att alla myndighetsbeslut som inverkar på barn ska tas med hänsyn till barnperspektivet och till barns bästa. Inrättandet av myndigheten Barnombudsmannen var ett led i att övervaka efterlevandet av barnkonventionen. I ett temanummer av *Utbildning & Demokrati* (nr 2 2001) diskuteras hur barnkonventionen får betydelse för hur vi ser på barn, men också hur man i olika länder tolkar konventionen. Anne-Li Lindgren och Gunilla Halldén visar i en artikel hur barnperspektivet blir ett verktyg för att bedriva politik och hur barns perspektiv tas som intäkt för att genomdriva politiska förändringar. Barnperspektivet fungerar politiskt enande (Lindgren & Halldén 2001). I den allmänna debatten har det framställts som om talet

om »barns bästa» är något nytt knutet till barnkonventionen. Historisk forskning visar emellertid att till exempel placering i adoptivfamiljer i början av seklet skedde med ett tydligt hänsynstagande till just till barns bästa (Lindgren 2002). Innebörden i detta barns bästa kan skilja sig åt mellan olika tidsepoker. Det är emellertid uppenbart att man även långt före barnkonventionen resonerade med utgångspunkt i vad man ansåg vara till gagn för barnen.¹

Barnperspektiv kan diskuteras i relation till olika kontexter. I denna artikel kommer jag att beröra hur man inom barndomsforskningen har argumenterat för tillämpandet av ett barnperspektiv och vad man i det sammanhanget har låtit begreppet innefatta. Begreppet barndomsforskare används här på den grupp som ibland betecknas som barndomssociologer eller företrädare för »the new social studies of childhood». Kännetecknande för dem är att de använder barndom i stället för att tala om sig som barnforskare. På så sätt markeras att det är en period i livet som studeras och något som ges samhällelig och kulturell betydelse (James, Jenks & Prout 1998). Jag kommer också att illustrera med överväganden i samband med ett projekt med barns texter.

Avsikten är att problematisera relationen mellan ideologiska och vetenskapliga användningar av begreppet barnperspektiv, samt peka på de olika innebörder som begreppet har i vetenskapliga sammanhang. »Children's standpoint» är det begrepp Leena Alanen använder och hon knyter det till den metodologi som utvecklats kring begreppet »women's standpoint» (Alanen 2001). I och med att barnperspektiv numera används i olika politiska sammanhang för att markera ett ideologiskt ställningstagande är det viktigt att kritiskt diskutera vad vi menar med begreppet då vi använder det i vetenskapliga sammanhang. Barnperspektiv kan betyda att verka i barns intresse, men det är inte den enda möjliga innebörden. Jag vill här inte argumentera för en slutgiltig bestämning av begreppet barnperspektiv. Begreppet är mångtydigt och måste så vara. Däremot vill jag reflektera över vilken innebörd som är möjlig och hur begreppet kan ges en stringent betydelse i relation till en specifik studie.

BARNPERSPEKTIV OCH BARNNS PERSPEKTIV

Distinktionen mellan *barnperspektiv* och *barnns perspektiv* kan diskuteras efter delvis samma linjer som den mellan barnkultur och barns kultur. Det handlar alltså om att skilja ut vem som formulerar perspektivet eller alternativt skapar kulturen. Är det barnen eller någon som företräder barnen? Detta har diskuterats av Birgitta Qvarsell i olika texter där vikten av att lyfta fram barnens perspektiv och inte pedagogernas poängteras (Qvarsell 2001a,b). Detta leder till en nödvändig problematisering av hur man tar ställning till behov och rättigheter och avgör vad som är ett barnperspektiv.

Argumentationen går ut på att ett barnperspektiv måste innehålla barns perspektiv, men att detta måste tolkas och att alltså forskaren alternativt pedagogen är närvarande i dessa uttolkningar. Eli Åm (1989) för ett likartat resonemang då hon ur ett socialantropologiskt perspektiv diskuterar leken

som uttryck för barns kultur. Anna Sparrman (2002) har i sin avhandling om visuell kultur och barns vardagsliv vidareutvecklat dessa resonemang och pekar på att barnens kultur uppstår i en dialog med en omgivande barnkultur och populärkultur. Det är i studier av barns kultur som barns perspektiv tydligt lyfts fram för att fånga vad barnen uttrycker och skapar. Om man vill använda begreppet som ett perspektiv inom en vidare barnforskning måste vi ytterligare problematisera innebörden.

Ett sätt är att fråga sig om det centrala är varifrån data levereras eller utifrån vilket perspektiv tolkningen sker. Barnperspektiv skrivet som ett ord sätter fokus på ett perspektiv som syftar till att tillvarata barns villkor och verka för barns bästa eller för att studera en kultur skapad för barn. Sett som två ord blir det i stället att anlägga ett perspektiv eller fånga en kultur som är barnets. Barnperspektiv innebär då att uppmärksamma hur konsekvenserna ser ut för olika politiska beslut eller vilka erfarenheter som ryms i de olika positioner som barn tillåts inta i ett bestämt samhälle. För detta behövs inte med nödvändighet information från barnen själva. Historisk forskning som tillämpar ett barnperspektiv får ofta nöja sig med material som inte har lämnats av barnen, eftersom barnen sällan själva lämnar eftertryck i källorna. Barns perspektiv innebär emellertid att barnen själva har lämnat sitt bidrag.

I den nya barndomsforskning, som har utvecklats inom främst sociologi och antropologi, har det pläderats för att man ska arbeta med en etnografisk ansats för att fånga barns perspektiv (James & Prout 1990). Vi kan inom svensk barnforskning nu se en mängd studier som följer dessa uppmaningar. Bland de barndomsforskare som har ett tydligare intresse för makrostudier förespråkar man emellertid metoder som studerar barn som en social grupp i ett system för arbets- och maktfördelning (Qvortrup, Bardy, Sgritta & Wintersberger 1994; Alanen 2001). Här blir det inte nödvändigt att alltid arbeta med barn som informanter. Det viktiga blir i stället att studera de strukturer som utgör betingelserna för barns liv.

Jens Qvortrup (2000) skriver om barn som en minoritetsgrupp i samhället och argumenterar för vikten av analyser av de strukturella sammanhangen för att förstå barns plats och den betydelse till exempel demografiska förhållanden får. Leena Alanen gör också hon tydliga kopplingar till samhällseliga strukturer, men väljer en metodologi som bygger på barnens erfarenheter och det sätt på vilket barnen ger uttryck för dessa erfarenheter:

In summary, a relational methodology such as I have started to sketch above will need to begin from children's lived and experienced childhoods – their daily lives as enacted and experienced by them. It is a clear case of a standpoint methodology. (Alanen 2001 s 131)

Hon argumenterar här för vikten av att betrakta barn som ett relationellt begrepp. Det går inte att förstå barns situation enbart genom att lyssna till barns utsagor. Dessa utsagor är emellertid enligt henne en utgångspunkt som ska kopplas till de samhällseliga förhållanden som råder. Detta är innebörden i en ståndpunktsmetodologi; inte att enbart lyfta fram barns röst, men att koppla den levda barndomen till en analys av samhällseliga strukturer.

Det som är den gemensamma utgångspunkten i barndomsforskningen är ett poängterande av att studera barn som sociala aktörer i ett samhälle och inte som »becomings» (Qvortrup m fl 1994). Barn studeras alltså inte som några på väg mot vuxendom, men som intressanta i sin egen rätt. Det är i detta sammanhang barnperspektivet kommer in. Det implicerar att det är en förståelse av barnens erfarenheter som måste vara avgörande för analysen av barns livsvillkor. Vad man sedan använder sig av för metoder för att ringa in innebörden i dessa erfarenheter kan variera. Det nya ligger snarare i perspektivet än i objektet.

Forskare har även tidigare varit intresserade av barns perspektiv. I Piagets tidiga studier, t ex *The Child's Conception of the World* (Piaget 1929), finner vi exempel på ett uttalat intresse för hur barn uppfattar världen. Skillnaden ligger i det perspektiv som läggs på fenomenet. I Piagets fall handlar det om ett intresse för processen fram till en vuxen begreppsbyggnad. Perspektivet barndomsforskarna anlägger innebär ett markerande av att förståelsen av livsvillkor bara kan nås genom en noggrann analys av vad som konstituerar livet för dem som har ställningen som barn. Detta är i linje med den ståndpunktsteori som Dorothy Smith (1988) argumenterar för inom kvinnoforskningen och som också Leena Alanen (2001 s 143) uttryckligen relaterar sig till.

GENERATION SOM ANALYTISKT BEGREPP OCH PRAKTIKERNAS BETYDELSE

Den nya barndomsforskningen kan sägas ha genomgått en utveckling som liknar kvinnoforskningen. Från att ha handlat om att ge röst åt en i forskningssammanhang undanskymd grupp har det utvecklats teorier och en begreppsapparat som har en vidare tillämpning. För kvinnoforskningens vidkommande har begreppet *genus* inneburit att socialt kön fokuseras, vilket i sin tur innebär att man lyfter fram frågor om sociala och politiska systems inverkan på konstruktionen av genus. På senare år har genusbegreppet ifrågasatts och många väljer nu att tala om kön för att därmed markera det faktum att kön är lokaliserat i kroppen och inte kan begränsas till ett socialt fenomen (Gergen & Davies 1997, Haavind 2000). Debatten om begreppen *genus* kontra *kön* förutsätter emellertid den forskning som bedrivits inom kvinnoforskningen från dess genombrott under 1970-talet fram till idag.

För barndomsforskningens del har införandet av begreppet *generation* haft en liknande funktion som begreppet *genus* för kvinnoforskningen. Genom att laborera med ett generationsbegrepp blir barnet insatt i ett sammanhang och den starka kopplingen mellan barn och biologisk utveckling minskar (Alanen & Mayall 2001, Qvortrup m fl 1994). Samtidigt kan man rikta samma kritik mot generationsbegreppet som mot genusbegreppet, nämligen att det förnekar det faktum att barndom har en påtagligt biologisk och kroppslig sida. Barndomsforskningen har anlagt ett socialkonstruktionistiskt perspektiv (James & Prout 1990). Med detta har följt en markering av barnets aktivitet och vikten av att studera hur barndom levs, något som uttrycks i termer av »children's agency och lived childhood» (t ex Alanen 2001, James

1993). Barndom betraktas som något som är knutet till praktiker och som därför kommer att utformas på olika sätt beroende på de villkor som gäller. En konsekvens är att man talar om barndomar i pluralis och att man är intresserad av barndom ur barns perspektiv. En av Berry Mayalls böcker heter följdriktigt *Children's Childhoods* (Mayall 1994). En risk med ett starkt markerande av barnets aktivitet är att barnet beskrivs entydigt som kompetent och att de begränsningar som ligger i barnets kropp inte tillmäts så stor betydelse. En socialkonstruktionism kan alltså bli reduktionistisk och förneka de omständigheter som skillnader i kroppslig status innebär. Kroppens kännetecken som storlek, styrka och utseende är centrala för barnens identitet och självbild (James 1993). En diskussion om kroppen och risken för en reduktionism i samband med markeringen av barndom som social konstruktion, har också förts i senare texter inom barndomsforskningsfältet (James, Jenks & Prout 1998; Prout 2001).

Ytterligare kritik av generationsbegreppet har givits av Anna-Lisa Närvinen och Elisabet Näsman (2002) som menar att generationsbegreppet förvirrar genom sina konnotationer till släktskap och till Mannheims generationsbegrepp som poängterar delade erfarenheter och en gemensam reflektion över dessa erfarenheter. De förordar i stället begreppet *livsfas* för att understryka att det handlar om en period i livet. Med detta begrepp följer emellertid nya problem, nämligen att livsfas inte behöver vara relaterat till ålder. Man kan vara småbarnsförälder som 20-åring eller 40-åring, med helt olika erfarenheter i övrigt. Det skulle föra för långt att här diskutera begreppet generation. Jag har introducerat det här för att peka på hur barndomsforskningen med en sociologisk inriktning står inför att utveckla en begreppsapparat och att generationsbegreppet liksom barnperspektiv är föremål för diskussioner.

En fördel med generationsbegreppet är att det understryker hur begreppet barn är relationellt. Barn måste förstås utifrån den position de har i ett generationssystem. Barn kan inte definieras enbart via sin natur, alltså sin fysiska och psykiska mognadsgrad. Barn och barndom måste i stället ges betydelse i ett socialt och kulturellt system. Utan att förneka att kroppen har betydelse blir det viktigt att studera hur denna kroppslighet ges bestämda innebörder. Detta ger dynamik åt begreppet barn och det sker en markering av vardagslivets olika praktiker där barns plats förhandlas.

Leena Alanen (2001 s 135) talar om »childing practices» då hon analyserar det utrymme för inflytande som barn får i familjen och den innebörd som dessa sociala praktiker ger åt barndomen. Genom att lyfta fram de olika arenor där ansvar, makt och kontroll utövas, kan vi komma åt hur barns liv är beroende av såväl vuxnas som barns aktivitet. Det kan därmed uttryckas som något som konstrueras via de strukturer som generation utgör. Understrykandet av barndom som socialt konstruerat blir därmed inte ett förnekande av vare sig strukturers eller kroppens betydelse, men markerar att barndom ständigt skapas. Att lyfta fram praktikernas betydelse innebär ett metodologiskt ställningstagande. Det handlar inte enbart om att studera vad barn gör eller säger att de gör. Det handlar också om att diskutera dessa praktikers conse-

kvenser för barnens liv. På så sätt blir barnperspektiv inte enbart barns perspektiv, men också en analys av de villkor barn lever under.

I olika texter laborerar man med att gå från substantiv till adjektiv eller verb för att markera dynamiken och föränderligheten i begrepp som kön, moderskap, barn och familj. West och Zimmerman (1987) använder uttrycket »doing gender» för att markera att kön inte är utan görs. Vissa kvinnoforskare undviker begreppet »motherhood» och talar i stället om »mothering» (Chodorow 1978) och Morgan (1996) skriver om familjebegreppet och pekar på fördelen med att tala om »doing family» för att klargöra att familj är något som konstitueras i familjepraktiker där människor utformar relationer. Det innebär inte att kön, moderskap, barn eller familj försvinner som begrepp, men det pekar på nödvändigheten av att dekonstruera begreppen och knyta dem till praktiker för att därmed undvika en slags essentialistisk barlast. »Childing practices» blir i Leena Alanens (2001) referensram ett uttryck som påvisar hur barndom görs. Att studera detta är att anlägga ett barnperspektiv. Metoderna man använder kan innebära studier av strukturella förhållanden, analys av texter och diskurser eller av praktiker och utsagor.

Vikten av ett barnperspektiv och vikten av att söka efter barns perspektiv kan således diskuteras i relation till barnkonventionen och dess markering av barns rättigheter vilket knyter till en syn på barnet som autonom individ. Det kan också diskuteras i relation till metodologiska frågor och en ståndpunkts-teori med dess kunskapsteoretiska implikationer. De etiska frågorna är viktiga i båda fallen; dels i avseende på hur man hanterar ansvarsfrågan och barnets rätt, dels hur man respekterar integritet och är noga med barnens medgivande till att delta i studier.

BARNPERSPEKTIV SOM ETT SÄTT ATT GÅ UTÖVER ETT ÅTERGIVANDE AV BARNETS RÖST

Jag vill belysa problematiken med ett barnperspektiv genom att ta ett exempel från ett projekt som studerar barns föreställningar om familj och föräldraskap i relation till frågan om genus. I projektet har jag arbetat med barns texter som är producerade i skolmiljö på temat »Min framtida familj». Jag vill i detta sammanhang aktualisera två frågor, den ena rör transkription och layout av texten samt problematiken med översättningar. Den andra frågan rör i vilken kontext man tolkar och i vad mån man kan frigöra sig från författarens intentioner och tolka texten i ett kulturellt sammanhang. Jag menar att detta kan visa på en problematik som uppstår då man vill redovisa barns utsagor och då man vill använda dessa utsagor för en tolkning av barns sätt att förstå sin position i det relationssystem som familjen utgör. Det är inte okomplicerat att återge texter eller utsagor då de tas ur sitt sammanhang. Det är heller inte okomplicerat att tolka dessa utsagor. Ska de förstås enbart som sakupplösningar eller finns det dubbeltydigheter och motsägelser i utsagorna?

Carolyn Steedman skrev 1982 en bok om flickors skrivande och om skrivandet som ett sätt att förstå livet och den position man erbjuds. Boken *The Tidy House* (Steedman 1982) byggde på tre åttaåriga arbetarklassflickors gemensamma text om kärlek, äktenskap och barnafödande. Detta arbete var

min inspiration till att starta ett skrivprojekt i en lågstadielklass där barnen under en tvåmånaders period skrev om en fiktiv familj och händelseförloppet i denna familj. Samma uppläggning valdes vid insamlingen av ett större material med sjundeklassare i två skolor i två olika städer (Halldén 1994a, b, 1997, 1998, 1999, 2001, 2003). Steedman väcker i sin bok en intressant diskussion om hur man ska förhålla sig till barnens skrivfel och svårästa layout. Hon valde att redigera barnens text genom att korrigera stavfel och återge berättelsens dialog i en layout, som gör den mer lättläst. Texten är sedan dessutom uppträckt i faksimil i boken. Detta förfaringssätt tar fasta på att det centrala är att använda barnens text för att förstå deras bild av världen. De språkliga misstag barnen gör tar uppmärksamheten från innehållet och barnens produkt riskerar att bli ett roande inslag på samma sätt som barns felsäningar och missförstånd.

En annan problematik som Steedman berör är den roll språket, både det talade och det skrivna, har i barnens utveckling. När barnen i klassen skriver berättelsen om *The Tidy House*, gör de inte det för att kommunicera med en publik. De utnyttjar inte stil och genre för att skapa fascination, upplysa och beröra. Barnen skriver av helt andra skäl. För dem är det en existensform, ett sätt att vara och därmed också uttrycka sig. Barns skrivande ska ses som barns lek och växande. Det har ett eget existensberättigande och måste förstås i relation till de fantasier och funderingar som sker parallellt hos barnet då det skriver.

När vi studerar barns skrivande ska vi alltså inte söka den medvetna författaren som experimenterar med stil som hjälpmedel. Det är rimligare att förvänta sig en tråkig text, då man läser barns skriftliga produkter, menar Carolyn Steedman. Att låta misstag bli kvar i texten har ibland använts för att skapa närhet och vädja till den vuxnes nostalgi, samtidigt som det gör en trivial text rolig. När Steedman redigerar barnens text gör hon det i respekt för innehållet i texten. Detta innehåll analyserar hon utifrån ett intresse för socialisationsprocessen och i dialog med de studier som gjorts av arbetarflickors skolgång.

Jag har valt ett annat angreppssätt där jag återger texterna i sitt ursprungsskick. Detta innebär att eventuella stavfel eller grammatiska fel inte korrigerats, samt att rad- och sidbrytning följer originalet. Mitt motiv till detta är att det möjliggör olika tolkningar, där användandet av versaler och val av radbrytning kan vara väsentligt. Materialet är så stort att det är omöjligt att återge texterna i faksimil. I analysen är det emellertid viktigt att söka efter vad texten säger om möjliga positioner för huvudpersonen i berättelsen och vilka relationer som avspeglar sig i texten. Intresset är alltså inriktat på att söka meningen i texten, lyfta fram den och inte låta läsaren hemfalla åt en tolkning av skribentens tillkortakommande. Analysen bygger på en tolkning av innebörden i den formmässiga uppbyggnaden i kombination med sökandet efter teman i berättelsen.

Hur man väljer att återge materialet är relaterat till frågan om innebörden i ett barnperspektiv. Det handlar om att göra överväganden i avseende på presentationsform, något som får konsekvenser för hur man återger barnets röst. Steedman (1982) väljer att redovisa så att innehållet framgår tydligt,

även om det innebär att barnets faktiska utsagor ändras formmässigt. Jag har valt att redovisa texterna i deras ursprungliga form för att därmed ge läsaren möjlighet att lyssna till den oförvrängda rösten. En komplikation inträder då man gör översättningar av texter. I de engelska artiklar jag har publicerat har jag försökt att i översättningen fånga barnets uttryckssätt, men jag har inte infört stavfel och grammatiska fel. Det gör att citaten från barnens texter i den engelska versionen framträder i en redigerad form av det slag som Steedman arbetar med. I diskursanalyser av samtal väljer man ofta att behålla den ursprungliga utsagan på till exempel svenska och ange den i en parallell kolumn. Problemet med att gå från tal till text kommer man emellertid inte ifrån.

Den andra aspekten jag vill lyfta fram är vilken kontext som används vid tolkningen av texten. Jag har valt att inte samla in bakgrundsdata om barnen. Urvalet av skolklasser gjordes utifrån en önskan att få en spridning i materialet i avseende på socialgrupp, etnicitet, kön och urbaniseringsgrad. Avsikten var emellertid inte att göra jämförelser mellan olika grupper utan att i materialet få en variationsvidd. De enskilda uppsatserna behandlades sedan som texter och analyserades som kulturella uttryck. Dessa uttryck har stora likheter med det utforskande som sker i leken, där barn prövar olika positioner för ett vuxenliv mot bakgrund av de erfarenheter barnet har. Min avsikt har inte varit att gå in i materialet med en utvecklingspsykologisk referensram och inte heller att applicera kommunikationsteorier och söka efter i vilket sammanhang en specifik berättelse vuxit fram. Dessa angreppssätt skulle vara möjliga och intressanta, men inte i förhållande till den problematik jag avsåg att belysa.

Mitt intresse har varit att beskriva hur barn använder en uppgift att skriva om en framtida familj. Frågorna som behandlas rör familjebegreppet, uppfattningar om skilda samspelsmönster, skilda positioner för huvudpersonen i berättelsen samt frågor om genrer och berättarstilar. Vilka teman behandlas, vilka olika personer förekommer i berättelsen, hur är de relaterade till varandra och hur samspelar form och innehåll? Det *jag* som framträder i berättelsen och som kan ses som författarens alter ego är en vuxen person sedd ur ett barns perspektiv och skildrad utifrån detta barns föreställningar om vad som är viktigt i livet och specifikt i relation till ett familjeliv.

I min analys av materialet har kön varit en central utgångspunkt och ett könsperspektiv utgör ett komplement till barnperspektivet. Berättelserna utgör framtidsscenarier men är skrivna utifrån skribentens nuvarande erfarenhet. Jag menar att de kan ses som uttryck för självbild och spegla föreställningar om familj, kön och makt. Barnens texter ses alltså som uttryck för ett utforskande av möjliga positioner för dem själva i ett vuxenliv och som samtidigt innebär ett utforskande av positioner de nu intar. Detta perspektiv knyter an till narrativ psykologi och till det ökade intresse för relationen mellan berättelser och identitetsskapande som finns inom psykologi och antropologi (t ex Bruner 1987, Gergen & Gergen 1984, Gullestad 1996).

BARNPERSPEKTIV OCH BETYDELSEN AV TOLKNING

Jag kan inte i detta sammanhang gå in på en redogörelse för hur bearbetning av materialet gått till, det skulle kräva för stort utrymme, men jag vill lyfta fram frågan om hur valet av kontext inverkar på vilket slags barnperspektiv som fångas. Kontexten är i detta fall den samling texter jag samlat in, inte den situation som skapat texten. Barnperspektiv är här inte med nödvändighet detsamma som det barn, vid en första läsning, återger i texten. Genom att närma sig barnens berättelser med ett textanalytiskt perspektiv blir det möjligt att utläsa olika mening och fånga komplexiteten i de positioner som berättelserna anger för de olika aktörerna. Textens betydelse blir ett resultat av min läsning av den enskilda texten mot bakgrund av den kontext som alla barns texter utgör. Tolknningen är på så sätt beroende av det perspektiv jag som forskare anlägger. Det innebär att jag utnyttjar den hermeneutiska tolkningsmetodens möjlighet att utvinna mer ur en text än vad skribenten vid textens tillblivelse avsåg eller i alla fall på ett medvetet plan var klar över.

Charles Westin har skrivit om detta arbetsätt som han använt dels i analys av brev till *Invandrartidningen*, dels av skolbarns uppsatser (Westin 1994). Han refererar till Ricoeur (1988) och dennes resonemang om textens och talets olika beskaffenhet. Talet karaktäriseras, menar Ricoeur, av att det är knutet till en händelse. Någon talar till någon, det sker i ett bestämt rum och i en bestämd tid. Talhändelsen har en riktning. Talet uppstår och försvinner. Det lever i ögonblicket. Talet handlar om något och meningen med det sagda bestäms av situationen det sägs i.

Texten är av annat slag i den meningen att den är en fixering av en språklig handling. Den är åtskild från sin författare och har flera tolkningsmöjligheter. När texten lyfts ut ur sitt kommunikationssammanhang blir den tillgänglig för andra tolkningar än vad skribenten avsett. Detta är ett resonemang som kan föras långt. Det jag vill lyfta fram i detta sammanhang är möjligheten att tillämpa detta resonemang på barns texter och behandla dem som uttryck med flera möjliga innebörder.

Det perspektiv på familjen som kommer till uttryck i dessa texter, skrivna av barn, sätter barnen i centrum. De mindre pojkarna skildrar ett familjeliv på barnens villkor, medan de mindre flickorna skildrar en vuxen kvinna som ordnar ett gott liv för sin familj, där barnens välbefinnande står i fokus. Familj är således något av värde och en arena där barnen har en viktig plats. När barnen skisserar ett framtida familjeliv går de in i de ideologier och kunskapsystem som formar diskurser för familjen som institution. Dessa diskurser är barncentrerade och markerar barnets individualitet och värde (se t ex Halldén 1992, Moqvist 1997). Vi kan betrakta barnens berättelser som speglande denna diskurs. Emellertid är det rimligt att inte bara se berättelserna som uttryck för föreställningar på en diskursiv nivå, utan vi kan tänka oss att föreställningar bundna i vardagliga sammanhang och i omvårdnadsrutiner också inverkar på berättelsernas utformning. Varje barn berättar utifrån en erfarenhet och denna erfarenhet kan leda både till berättelser liknande det egna livet och till sådana som utgör motbilder.

Vi ser hos barnen tydliga allianser mellan vuxna och barn, utformade på olika sätt för pojkar och flickor. Denna allians kan ses som uttryck för barnets värde och för att barnet i sin berättelse skildrar en familj där barnet står i fokus, antingen som objekt för någons omvårdnad eller som någon som får sina önskningar uppfyllda utan restriktioner. På så sätt speglas berättarens syn på barnet i familjen och möjliga positioner för huvudpersonen som vuxen. Vi ser hur barn framställer olika positioner för vuxenskap, men vi ser också hur barn framställer möjliga positioner för att vara barn. Men dessa positioner är möjliga att urskilja genom den analys av texterna som gjorts. Det är ingenting som finns som ett tydligt budskap i varje enskild utsaga och det är heller ingenting som vi kan säga är barns perspektiv i betydelsen att det skulle vara medvetet tillgängligt för barn och möjligt att uttrycka i till exempel en intervju. Det vi kan urskilja via en analys av dessa berättelser är barns perspektiv på barns positioner, men då betyder barns perspektiv det som forskaren kan utläsa ur barns texter. Kanske är det därför bättre att skriva det som ett ord markerande att det silats genom forskarsubjektet.

Begreppet barnperspektiv i samband med en analys av barns texter ställer frågor om hur man ska transkribera och citera ur texten och det väcker också frågor om vilken kontext som ska utgöra bakgrund för analysen. Sättet att hantera dessa frågor är beroende av etiska ställningstagande och av de frågeställningar och det teoretiska perspektiv som styr analysen. För att koppla tillbaka till artikelns inledning vill jag alltså visa hur jag använder mig av ett barnperspektiv som utgår från barns utsagor, men där jag förbehåller mig rätten att i tolkningen diskutera dessa utsagor i relation till diskurser om barndom.

Det jag menar med barnperspektiv är här både att fånga barns röster och att tolka dem som uttryck för ett diskursivt sammanhang. Det innebär att jag diskuterar vilken plats barn ges i vårt samhälle och vilka generella erfarenheter som det ger barn, alltså ett slags »children's standpoint». Det innebär också att jag analyserar på vilket sätt barnen uttrycker dessa erfarenheter. Detta är inte den enda mening som kan ges åt begreppet barnperspektiv. Som jag visat i artikeln är begreppet mångtydigt. Det används som ett ideologiskt begrepp med stor retorisk kapacitet. Då det används i vetenskapliga sammanhang är det emellertid nödvändigt att problematisera vad man som enskild forskare lägger i begreppet. Barnperspektiv blir då enligt min mening något utöver att återge barns perspektiv på olika fenomen.

NOT

1. För en utförligare diskussion av hur man sett på barnets bästa se Sandin och Halldén (2003).

LITTERATUR

- Alanen, L. 2001: Childhood as a generational condition: Children's daily lives in a central Finland town. I L. Alanen & B. Mayall (red): *Conceptualizing child-adult relations*. London: Falmer.
- Alanen, L. & Mayall, B. 2001: *Conceptualizing child-adult relations*. London:

- Falmer.
- Bruner, J. 1987: Life as narrative. *Social Research*, 54(1), 11–32.
- Chodorow, N. 1978: *The reproduction of mothering*. Los Angeles: University of California Press.
- Christensen, P. & James, A. 2000: *Research with children*. London: Falmer Press.
- Gergen, M. & Davies, S. (red) 1997: *Towards a new psychology of gender: A reader*. New York: Routledge.
- Gergen, K. & Gergen, M. (red) 1984: *Historical social psychology*. London: Lawrence Erlbaum.
- Gullestad, M. (red) 1996: *Imagined childhoods: Self and society in autobiographical accounts*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Haavind, H. 2000: *Kön och tolkning: Metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Halldén, G. 1992: *Föräldrars tankar om barn*. Stockholm: Carlssons.
- Halldén, G. 1994a: Establishing order: small girls write about family life. *Gender and Education*, 6(1), 3–17.
- Halldén, G. 1994b: The Family – A refuge from demands or an arena for the exercise of power and control – Children’s fiction on their future families. I Mayall, B. (red): *Children's childhoods observed and experienced*. London: The Falmer Press.
- Halldén, G. 1997: Competence and connection; gender and generation in boys’ narratives. *Gender and Education*, 9(3), 307–316.
- Halldén, G. 1998: Boyhood and fatherhood. Narratives about a future family life. *Childhood*, 5(1), 23–39.
- Halldén, G. 1999: ›To be or not to be‹: absurd and humoristic descriptions as a strategy to avoid idyllic life stories – boys write about family life. *Gender and Education*, 11(4), 469–479.
- Halldén, G. 2001: *Barnet och boet. Familjen – drömmar om det goda, det spännande och det farliga*. Stockholm: Carlssons.
- Halldén, G. 2003: Children’s views on family, home, and house. I P. Christensen & M. O’Brien (red): *Children in the city: Home, neighbourhood, and community*. London: Falmer.
- James, A. 1993: *Childhood identities. Self and relationships in the experience of the child*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- James, A. & Prout, A. (red) 1990: *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues and the sociological study of childhood*. London: Falmer.
- James, A., Jenks, C. & Prout, A. 1998: *Theorizing childhood*. London: Polity.
- Lindgren, C. 2002: »Barnets bästa» i adoptionspolitiken. Synen på biologiska och sociala familjeband i debatten om adoption 1917–1970. *Locus*, 14(2), 36–52.
- Lindgren, A-L & Halldén, G. 2001: Individuella rättigheter; autonomi och beroende. Olika synsätt på barn i relation till FN:s barnkonvention. *Utbildning & Demokrati*, 10(2), 65–80.
- Mayall, B. (red) 1994: *Children's childhoods observed and experienced*. London: Falmer.
- Moqvist, I. 1997: *Den kompletterade familjen. Föräldraskap, fostran och förändring i en svensk småstad*. (Akademiska avhandlingar, 42) Umeå: Umeå universitet, Pedagogiska institutionen.
- Morgan, D. 1996: *Family connections. An introduction to family studies*. Cambridge: Polity.
- Närvänen, A-L. & Näsman, E. 2002: *Childhood as generation or life phase?* Institute for the study of ageing and later life, Department of Thematic Studies, Linköping University. Paper presented at meeting for COST Action 19 Children’s welfare, Estonia 14–16 June.

- Piaget, J. 1929: *The child's conception of the world*. London: Routledge.
- Prout, A. 2001: *The body, childhood and society*. London: MacMillan.
- Qvarsell, B. 2001a: Juridik och politik i barnpedagogiken: FN-konventionens dilemma. *Utbildning & Demokrati*, 10(2), 51–63.
- Qvarsell, B. 2001b: Det problematiska och nödvändiga barnperspektivet. I H. Montgomery & B. Qvarsell (red): *Perspektiv och förståelse: Att kunna se från olika håll*. Stockholm: Carlssons.
- Qvortrup, J. 2000: Macro-analysis of childhood. I P. Christensen & A. James (red): *Research with children*. London: Falmer.
- Qvortrup, J. Bardy, M., Sgritta, G. & Wintersberger, H. (red) 1994: *Childhood matters: Social theory, practice and politics*. Averybury: Aldershot.
- Ricoeur, P. 1988: *Från text till handling: En antologi om hermeneutik*. Lund: Symposion.
- Sandin, B. & Halldén, G. 2003: *Barnets bästa: En antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Lund: Symposion.
- Smith, D. 1988: *The everyday world as problematic: A feminist sociology*. Milton Keynes: Open University Press.
- Sparrman, A. 2002: *Visuell kultur i barns vardagsliv: Bilder, medier och praktiker*. (Linköping studies in arts and science, 250) Linköping: Linköpings universitet, Tema Barn.
- Steedman, C. 1982: *The tidy house. Little girls writing*. London: Virago Press.
- Utbildning & Demokrati* 2001: FN:s konvention om barnets rättigheter : En källa till viktiga forskningsfrågor om barn och barns villkor. Örebro: Örebro universitet, Pedagogiska institutionen.
- West, C. & Zimmerman, D. 1987: »Doing Gender». *Gender & Society*, 2(1), 121–151.
- Westin, C. 1994: Från registrering av uppgifter till tolkning av texter: Reflektioner över en hermeneutisk avhandlings tillkomst. I B-E. Eriksson & E. Näsman (red): *Samhällsvetenskap och vardagserfarenhet, teori, praktik, etik*. Stockholm: Liber Utbildning.
- Åm, E. 1989: *På jakt etter barneperspektivet*. Oslo: Universitetsforlaget.